

Μάρκου Χριστίνα, Κομοτηνή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζάρα Μαβίνα, Αθήνα, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μουστάκη Αργυρώ, Αθήνα, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΦΡΑΣΕΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΜΕ ΧΡΩΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ:
ΜΙΑ ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη επιχειρούμε να αναδείξουμε τις πολιτισμικές συνδηλώσεις των χρωμάτων στη νέα ελληνική, οι οποίες εκφράζονται σε ρηματικές και ονοματικές λεξιλογικές μονάδες, περισσότερο ή λιγότερο παγιωμένες. Μέσα από αντιπαραβολική διαγλωσσική μελέτη των φρασεολογισμών, στόχος μας είναι να αναδείξουμε την κοινή πολιτισμική κληρονομιά του ευρωπαϊκού χώρου και τις γλωσσικές ανταλλαγές και αλληλεπιδράσεις μεταξύ ελληνικής και λοιπών ευρωπαϊκών γλωσσών.

Аннотация

В данной статье предпринята попытка выявить культурные коннотации цветов в новогреческом языке на материале более или менее устойчивых глагольных и именных словосочетаний. Ставится цель при помощи контрастивного анализа фразеологизмов раскрыть общее культурное наследие европейского пространства, показать языковой обмен и взаимодействие между новогреческим и остальными европейскими языками.

Λέξεις-κλειδιά: χρωματικός όρος, φρασεολογισμός, παγιωμένες εκφράσεις, λεξικές συνάψεις, κοινή πολιτισμική κληρονομιά, φρασεολογισμός, устойчивые сочетания, цветообозначение, общее культурное наследие.

1. Εισαγωγή

Η κωδικοποίηση και κατηγοριοποίηση των χρωμάτων στη γλώσσα αλλά και οι εννοιολογικές προεκτάσεις τους (μεταφορικές χρήσεις, συνδηλώσεις) βρίσκονται στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος όλων σχεδόν των επιμέρους γλωσσολογικών κλάδων και προσεγγίσεων (βλ. ενδεικτικά Berlin & Kay 1969, Wierzbicka 1990, MacLaury 1997, Waszakowa 2000, Grzegorzczkova & Waszakowa 2000, Steinvall 2002, Rakhillina 2010, Biggam et al. 2011). Οι σύγχρονες θεωρητικές αναζητήσεις στο πεδίο της φρασεολογίας προσανατολίζονται

όλο και περισσότερο στην αλληλεπίδραση μεταξύ γνωσιακών, γλωσσολογικών και πολιτισμικών προσεγγίσεων. Στο πλαίσιο αυτό, το χρώμα εξετάζεται ως στοιχείο που αποκαλύπτει πολιτισμικά εξαρτώμενα στοιχεία γνώσης.

Η παρούσα μελέτη αφορά το ζήτημα της σημασιολογικής επανερμηνείας των χρωματικών όρων στη φρασεολογία. Επιχειρούμε να αναδείξουμε τις πολιτισμικές συνδηλώσεις των χρωμάτων στη νέα ελληνική, οι οποίες εκφράζονται σε περισσότερο ή λιγότερο παγιωμένες, ρηματικές και ονοματικές λεξιλογικές μονάδες, και να καταγράψουμε ομοιότητες και διαφορές με επτά ευρωπαϊκές γλώσσες: γαλλική, ισπανική, πορτογαλική, αγγλική, γερμανική, βουλγαρική και ρωσική¹. Στόχος μας είναι μέσα από την αντιπαραβολική διαγλωσσική μελέτη των φρασεολογισμών να αναδείξουμε την κοινή πολιτισμική κληρονομιά του ευρωπαϊκού χώρου και τις ανταλλαγές και αλληλεπιδράσεις μεταξύ της ελληνικής και των λοιπών ευρωπαϊκών γλωσσών.

2. Οριοθέτηση του υλικού της μελέτης και μεθοδολογία

Στην ανάλυση που προτείνουμε, μελετούμε τόσο παγιωμένες εκφράσεις που πληρούν όλα τα κριτήρια της ιδιωτισμικότητας (Baranov & Dobrovol'skij 1996) ή παγίωσης (Gross 1996)², όσο και λεξικές συνάψεις του τύπου ΕΠΘχρώμα+ΟΥΣ (Markou 2013) με μικρότερο βαθμό παγίωσης, δεδομένης και της τάσης διείσδυσης στις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες όλο και περισσότερων ονοματικών φράσεων λόγω μετάφρασης (έκτυπα). Έχει επισημανθεί πάντως ότι στις παραπάνω διακρίσεις δεν υπάρχουν σαφή όρια (Θώμου 2005, Μότσιου 2012).

Σύμφωνα με το κλασικό πλέον σχήμα των Berlin & Kay (1969), δεχόμαστε ότι οι σύγχρονες γλώσσες των ανεπτυγμένων κοινωνιών διαθέτουν 11 βασικούς χρωματικούς όρους (μαύρο, άσπρο, κόκκινο, πράσινο, κίτρινο, πορτοκαλί, μπλε, γκρι, καφέ, μοβ και ροζ). Εδώ θα επικεντρωθούμε ενδεικτικά στο μαύρο ως το χρώμα με την μεγαλύτερη συχνότητα και παραγωγικότητα στη φρασεολογία, τουλάχιστον στα ελληνικά που αποτελούν τη γλώσσα αφετηρίας μας (περίπου 70 εκφράσεις και

---

¹ Για τη συλλογή του υλικού στις άλλες γλώσσες ευχαριστούμε τους φυσικούς ομιλητές: Carlos Leite, Antje Luz, Olga Medvedeva, Elena Sartori, Αλεξάνδρα Τσομπάνογλου.

² Ανεξάρτητα από την ορολογία και το θεωρητικό πλαίσιο, τα κριτήρια είναι κοινά: σημασιολογική αδιαφάνεια / υποχρεωτική επανερμηνεία, σταθερότητα στη μορφή και μη προβλεψιμότητα στη χρήση.

συνάψεις). Με βάση αυθεντικά παραδείγματα που συλλέγουμε από το Σώμα της Νέας Ελληνικής της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών³, η ανάλυσή μας έχει δύο άξονες:

- τη μεταφορική χρήση του χρώματος, όπου ο χρωματικός όρος με τους συμβολισμούς του αποτελεί τη βάση για έναν *μεταφορικό ιδιωτισμό* (Μότσιου 2012: 961) (σε ονοματικές και ρηματικές δομές όπως *μαύρο πρόβατο, χύνω μαύρο δάκρυ*).
- την ταξινομική χρήση του, όπου ο χρωματικός όρος δηλώνει είδος ή κατηγορία (σε ονοματικές μόνο δομές όπως *μαύρη ζάχαρη, μαύρη μαγεία*).

3. Μεταφορικές χρήσεις του «μαύρου»

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, αρκετές μεταφορικές εκφράσεις παραπέμπουν σε εικόνες, άλλες κοινές μεταξύ των πολιτισμών, και άλλες αναγνωρίσιμες μόνο στο εσωτερικό μιας γλωσσικής κοινότητας («expressions imagées», Galisson 1984). Από προηγούμενη μελέτη (Μάρκου 2014) διατηρούμε την ταξινόμηση των μεταφορικών χρήσεων των χρωμάτων σε τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με την αξία (θετική/αρνητική) που δηλώνεται: υπαρξιακή (ζωή/θάνατος), συναισθηματική (ευτυχία/δυστυχία), ηθική/κοινωνική (καλό/κακό) και αισθητική (όμορφο/άσχημο), ενώ προσθέτουμε επιπλέον μια νέα κατηγορία για την επίταση. Η κατηγοριοποίηση αυτή επιτρέπει να κάνουμε αντιπαραβολή με τις άλλες γλώσσες σε επίπεδο λειτουργίας/χρήσης και όχι σε επίπεδο μεμονωμένης έκφρασης. Εξάλλου, τόσο στην κατανόηση κειμένου όσο και στη μετάφραση, κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη, εκτός του λεξιλογίου και της συντακτικής δομής, είναι η εικόνα που μεταφέρει η κάθε έκφραση και η λειτουργία της (Mogorón 2008).

3.1. Υπαρξιακή: ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΕΙΝΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ

Στα ελληνικά το μαύρο δηλώνει μεταφορικά τον θάνατο και κατ' επέκταση το πένθος μέσα από παγιωμένες εκφράσεις: ρηματικές (*τον έφαγε το μαύρο χρώμα / η μαύρη γη / το μαύρο σκοτάδι*), ονοματικές (*ο μαύρος καβαλάρης*⁴), επιθετικές (*ντυμένος στα μαύρα*, πρβλ. και *μαυροφορεμένος*). Τα παραδείγματα που ακολουθούν δείχνουν την παραγωγικότητα τέτοιων εκφράσεων:

---

³ Corpus of Modern Greek: Περιλαμβάνει λογοτεχνικά και επιστημονικά κείμενα, πρωτότυπα και μεταφρασμένα, (19^{ου}-20^{ου} αιώνα) και κυρίως κείμενα εφημερίδων (Η Καθημερινή, Μακεδονία, Το Βήμα, Ελευθεροτυπία) της πενταετίας 2008-2013.

⁴ Ο 4^{ος} καβαλάρης στην Αποκάλυψη του Ιωάννη, που συμβολίζει τον θάνατο.

Μπορεί να την είχαν υποχρεώσει **να βγάλει τα μαύρα**, αλλά το πένθος είχε εγκατασταθεί για τα καλά μέσα της.

Φορώντας **μαύρα φανελάκια** με τον αριθμό 13 και κρατώντας **μαύρες σημαίες**, 50 άτομα περπάτησαν [...] προκειμένου να αποτίσουν φόρο τιμής στα 13 θύματα του πρόσφατου δυστυχήματος που συγκλόνησε την Κύπρο.

Με την έννοια του θανάτου συνδέεται συνειρμικά και η λησμονιά:

...αυτούς που μεταναστεύουν και **ρίχνουν μαύρη πέτρα πίσω τους**

Ακόμη κι εκείνοι που προσπάθησαν στο παρελθόν να καταγγείλουν απόπειρα δωροδοκίας σε βάρος τους, βρέθηκαν μπλεγμένοι ή στην καλύτερη περίπτωση **τους έφαγε το μαύρο σκοτάδι**.

Η εννοιοποίηση του θανάτου μέσω του μαύρου χρώματος φαίνεται να είναι κοινή στις σλαβικές γλώσσες (RU ego поглотила земля, BG предавам на черната земя), όχι όμως και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές γλώσσες.

3.2. Ηθική: ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΕΙΝΑΙ ΚΑΚΟ

Η σύνδεση του μαύρου με αρνητικές ηθικές και κοινωνικές αξίες είναι κοινή στις ευρωπαϊκές γλώσσες. Εκφράζει το κρυφό, το άγνωστο, το παράνομο, το απαγορευμένο, κυρίως όταν συνδέεται με χρήματα, συναλλαγές και δοσοληψίες κάθε είδους:

Εξαρθρώθηκε κύκλωμα που πουλούσε στη **μαύρη αγορά** εισιτήρια

Η ελληνική περιφέρεια εξακολουθεί να λειτουργεί με τη «**μαύρη**» **οικονομία**

Αρκεί να μην είναι και παραοικονομία ή «**μαύρη**», ανασφάλιστη **εργασία**.

Απαντάται δε σε όλες τις ευρωπαϊκές γλώσσες (EN black market, black money, FR marché noir, travailler au noir, DE Schwarzmarkt, ES, PT mercado negro, RU черный рынок, чёрная биржа, черные деньги, BG черна борса, черни пари).

Επιπλέον, το μαύρο δηλώνει το αρνητικό σε όλες τις εκφάνσεις του σε πολλές παγιωμένες (συνήθως ρηματικές) εκφράσεις όπως *ρίχνω μαύρο / μαυρίζω κάποιον*

στις εκλογές, γράφω στα μαύρα κατάστιχα, είμαι το μαύρο πρόβατο, μπαίνω στη μαύρη λίστα:

Ο πρωταθλητής **είχε μπει στα μαύρα κατάστιχα** του κολοσσού
Στη μαύρη λίστα βρίσκονται τα νοσοκομεία του Πειραιά
...αντιστροφή του κακού κλίματος, έτσι ώστε η Ελλάδα να μη **θεωρείται το μαύρο πρόβατο** της Ευρώπης

Αντίστοιχες παγιωμένες εκφράσεις ή συνάψεις εντοπίζονται σε όλες τις γλώσσες: EN to be in someone's black books, the black sheep, FR être sur la liste noire, le mouton noir / la bête noire, DE das schwarze Schaf, ES estar en la lista negra, la oveja negra, PT estar na lista negra, ovelha negra, RU быть в чёрном списке, чёрная овца, BG в черния списък съм, черна овца.

Τέλος, ιδιαίτερα παραγωγικές είναι στα ελληνικά οι λεξικές συνάψεις μαύρο + ουσιαστικό με αρνητική σημασία (ακόμη και αν το ουσιαστικό-κεφαλή δηλώνει αρχικά μια θετική ή ουδέτερη έννοια):

Για επιθέσεις λάσπης και **μαύρη διαφήμιση** εις βάρος του κατήγγειλε ο...

Η ανεργία [...] το νέο **μαύρο ρεκόρ** του Ιανουαρίου.

«**Μαύρη βίβλος**» για τα 90 ολοκαυτώματα από το Δίκτυο Μαρτυρικών Πόλεων και Χωριών

Το φαινόμενο παρατηρείται σποραδικά σε άλλες γλώσσες για συγκεκριμένες συνάψεις (FR *Le livre noir du communisme* – τίτλος βιβλίου).

3.3. Συναισθηματική: ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΕΙΝΑΙ ΔΥΣΤΥΧΙΑ

Το μαύρο χρησιμεύει για να δηλώσει όλη την γκάμα των αρνητικών αισθημάτων και βιωμάτων. Πιο συγκεκριμένα, όταν το μαύρο εμφανίζεται σε συνδυασμό με ένα ουσιαστικό που δηλώνει χρονική στιγμή ή διάρκεια (*ημέρα, χρονιά, περίοδος, επέτειος, ζωή*) αλλά και γενικότερα κατάσταση, υποδηλώνει τη δυστυχία, τη συμφορά, ακόμη και το τραγικό:

Τσερνόμπιλ: 25 χρόνια μετά τη «**μαύρη**» **επέτειο** της καταστροφής

Μαύρη ζωή θα κάμω με τέτοιον άνθρωπο - στοχάζεται η Κούλα...

...ο λαός είναι εκείνος που πρέπει να κλείσει με την ψήφο του αυτή τη **μαύρη παρένθεση** στην ελληνική κοινοβουλευτική ιστορία...

Το φαινόμενο είναι παραγωγικό και στις άλλες γλώσσες (EN a black day, FR une journée noire, DE ein schwarzer Tag, PT fazer a vida negra, um dia negra, RU чёрный юбилей, чёрный день, чёрный год, BG черен ден, черен юбилей, черни години, черен петък, черен живот).

Η ελληνική επιλέγει κυρίως το μαύρο για να δηλώσει τα αρνητικά συναισθήματα, όπως στενοχώρια (*είμαι στις μαύρες μου, τα βάφω μαύρα, είμαι στα μαύρα πανιά, κατεβάζω μαύρες πλερέζες, κάνω μαύρες σκέψεις, μαυρίζει η ψυχή / καρδιά μου, κλαίω με μαύρο δάκρυ*), φόβο, ανησυχία (*με ζώνουν τα (μαύρα) φίδια*), προσμονή (*κάνω μαύρα μάτια να δω κάποιον*) κτλ:

Μαύρα φίδια ζώνουν τις ελληνικές ομάδες

Κι ενώ για την ομάδα του Τσάβι Πασκουάλ δεν υπάρχει πλέον η παραμικρή αμφιβολία πως θα τερματίσει πρώτη στον όμιλο, οι πρωταθλητές Ευρώπης δεν έχουν λόγο **να τα βάψουν μαύρα**.

Αν και οι συγκεκριμένες εικόνες (μαύρα φίδια, μαύρα πανιά⁵) φαίνεται να απαντούν μόνο στην ελληνική, αντίστοιχοι συνδυασμοί με το μαύρο εντοπίζονται σε όλες τις ευρωπαϊκές γλώσσες (EN to be in a black mood, FR être d'humeur noire, broyer du noir, avoir des idées noires, ES tener ideas negras, RU на душе чёрным черно, BG почерни ми живота). Ωστόσο, σε κάποιες γλώσσες το αρνητικό συναίσθημα μπορεί να εκφράζεται με άλλο χρώμα, κοντινό πάντως στο μαύρο (EN to have the blues), ή γενικότερα με το σκοτάδι (EN to have dark thoughts, DE sich düstere Gedanken machen).

Τέλος, το μαύρο δηλώνει το δυσοίωνα, την απαισιοδοξία για κάτι που πρόκειται να συμβεί:

Μαύρα μαντάτα για την ευρω-αγορά αυτοκινήτου

---

⁵ Οι εκφράσεις *είμαι στα μαύρα πανιά, τα βάφω μαύρα* παραπέμπουν στην ελληνική μυθολογία (πρβλ. την επιστροφή του Θησέα με τα μαύρα πανιά). Έτσι, τα μαύρα πανιά ως σύμβολο ήττας στην αρχαιότητα επανερμηνεύονται ως σύμβολο βαθιάς θλίψης.

...οι περισσότεροι εξ αυτών που σήμερα **τα βλέπουν όλα μαύρα...**

Μαύρες οι **προβλέψεις** της Κομισιόν για ύφεση και ανεργία στην Ελλάδα

Η συνδήλωση του δυσοίωνου φαίνεται να είναι εξίσου παραγωγική και στις άλλες γλώσσες (FR voir les choses en noir, PT ver tudo negro, DE schwarzmalen, Schwarzmalerei betreiben, RU чёрное будущее, BG черен хабер, черно бъдеще).

3.4. Αισθητική: ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΕΙΝΑΙ ΑΣΧΗΜΟ

Στον πολιτισμό μας, το μαύρο (συνήθως ως χρώμα δέρματος) δεν θεωρείται όμορφο⁶. Έτσι, στις εκφράσεις *είμαι/γίνομαι μαύρος σαν* + ΟΥΣ, το ουσιαστικό επιτείνει το μαύρο χρώμα:

κι ως βλέπει από ψηλά, του φαίνεται πιο **μαύρο, σαν την πίσσα**

Είναι προφανές ότι η ερμηνεία της έκφρασης προκύπτει από το ουσιαστικό που εμφανίζεται στην παρομοίωση (*σαν πίσσα, κάρβουνο, κατράμι, κοράκι*). Το ίδιο παρατηρείται και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές γλώσσες (EN pitch black, jet-black, FR noir comme du charbon/cirage, DE rabenschwarz, kohlrabenschwarz, schwarz wie die Nacht, PT preto como o carvão, RU чёрный как уголь/сажа/копоть, BG черен като катран/въглен/гарван).

Σπάνια, και μόνο σε άλλες γλώσσες (όχι στην ελληνική), αυτού του είδους η σύναψη μπορεί να έχει και θετική ερμηνεία, αφού το μαύρο συγκρίνεται με κάτι όμορφο όπως ο έβενος (FR noir comme l'ébène, DE schwarz wie Ebenholz).

3.5. Επιτακτική: ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΠΟΛΥΤΟ

Σε ορισμένες συνάψεις (*μαύρη απελπισία, μαύρη μελαγχολία, μαύρη δυστυχία, μαύρο σκοτάδι, μαύρη νύχτα, μαύρα μεσάνυχτα*⁷) το επίθετο εμφανίζεται προαιρετικά και χρησιμεύει όχι για να προσδώσει μια νέα αρνητική συνδήλωση αλλά για να επιτείνει την ήδη υπάρχουσα δήλωση. Αυτό χαρακτηρίζει τόσο την ελληνική:

---

⁶ Βλ. για παράδειγμα *μαυροτσούκαλο*: (χλευαστικά) για άνθρωπο μαύρο ή πολύ μελαχρινό και άσχημο [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής].

⁷ Η παγιωμένη έκφραση *έχω (μαύρα) μεσάνυχτα* δηλώνει την πλήρη άγνοια, σε αντίθεση με το επίρρημα *μέσα στα (μαύρα) μεσάνυχτα* που έχει κυριολεκτική σημασία (δηλαδή μέσα στη νύχτα).

Η **μαύρη** και αδιάκοπη **λύπη** έχει αφήσει βαθιά τα χαράκια της

Ο Άρης άγρια χούγιαζε, σε **μαύρη ανεμοζάλη**

Έκανε λόγο για «μαύρη επιχείρηση μέσα στη **μαύρη νύχτα**»

όσο και τη γαλλική, βουλγαρική και ρωσική (FR il fait nuit noire, noir de monde, RU чёрная темнота, чёрная клевета, чёрный пессимизм, BG черна чернилка, черна неблагодарност, черна клевета). Στη γαλλική μάλιστα ως εντατικοποιητές λειτουργούν πολλά χρωματικά επίθετα, ανάλογα με το εκάστοτε ουσιαστικό-κεφαλή του ονομαστικού συνόλου (FR peur bleue/blanche, froid noir, verte réprimande, colère jaune/rouge/blanche).

4. Ταξινομικές χρήσεις του μαύρου

Μεγάλος είναι ο κατάλογος των συνάψεων ΕΠΘ+ΟΥΣ όπου το μαύρο δεν έχει συνδηλωτική (μεταφορική) σημασία αλλά δηλωτική (αναφορική) και χρησιμεύει για να ταξινομήσει ένα είδος ή μια κατηγορία:

Όχι τόσο ένα θρίλερ όσο μια **μαύρη κωμωδία**

Επόμενος στόχος να βρούμε τη **μαύρη τρούφα**, που είναι σπάνια

Ορισμένοι συνδυασμοί είναι μοναδικοί και παραπέμπουν είτε στο ίδιο το χρώμα (*μαύρο θέατρο, μαύρη πεύκη, μαύρες τρύπες, μαύρα δάση*), είτε μετωνυμικά στην Αφρική (*Μαύρη Ήπειρος, μαύρη μουσική*), είτε μεταφορικά στο τραγικό, στο σατανικό κτλ. (*μαύρη κωμωδία, μαύρο χιούμορ, μαύρη μαγεία*). Συχνά όμως το μαύρο εναλλάσσεται με άλλα χρωματικά επίθετα σε συνάψεις με το ίδιο ουσιαστικό-κεφαλή (*μαύρη/λευκή μαγεία, μαύρη/άσπρη/καστανή ζάχαρη, Μαύρη/Ερυθρά θάλασσα, μαύρες/γκρίζες ζώνες*). Πολλές από αυτές τις συνάψεις είναι έκτυπα, δηλαδή μεταφραστικά δάνεια από άλλες γλώσσες (EN black magic, FR magie noire, PT magia negra, RU чёрная магия, BG черна магия), εμφανίζουν δε περιορισμούς κατανομής (Ερυθρά/*Κόκκινη θάλασσα, καστανή/*καφέ ζάχαρη). Η επιλογή του χρώματος δεν είναι ανώδυνη. Έτσι, η ελληνική επιλέγει το μαύρο για να πει *μαύρη ζάχαρη* (σε αντιδιαστολή με την κοινή ζάχαρη) και *μαύρο ψωμί* (σε αντιδιαστολή με το άσπρο), όπως και οι σλαβικές γλώσσες: RU чёрный vs белый хлеб, BG черен vs бял хляб. Αντίθετα, άλλες γλώσσες κάνουν διαφορετικές επιλογές χρώματος, π.χ. για

τη ζάχαρη (EN brown sugar, FR sucre roux), ή δεν χρησιμοποιούν χρώμα, π.χ. για το ψωμί (FR pain complet).

5. Επίλογος

Από την ανάλυση του υλικού μας στα ελληνικά και την αντιπαραβολή του με τις άλλες 7 ευρωπαϊκές γλώσσες, διαπιστώνουμε ότι οι μεταφορικές και ταξινομικές χρήσεις του μαύρου χρώματος είναι σε μεγάλο βαθμό κοινές, παρόλο που δεν υπάρχουν πάντα αντιστοιχίες 1:1. Είναι γεγονός ότι κάποιες μεταφορές με εικόνες είναι ριζωμένες στην ελληνική παράδοση (μυθολογία, λαϊκή παράδοση). Η έννοια του τραγικού και του θανάτου φαίνεται να εκφράζει εντονότερα την πολιτισμική παράδοση της Ανατολικής Ευρώπης (Ρωσία, Βαλκάνια). Αντίθετα, η έννοια του αρνητικού αλλά και οι ταξινομικές χρήσεις του μαύρου είναι ευρύτερα διαδεδομένες και γίνονται σε μεγάλο βαθμό κοινό κτήμα μέσα από τα μεταφραστικά δάνεια. Συμπεραίνουμε ότι οι παγιωμένες εκφράσεις και συνάψεις με χρώματα μπορούν να επιβεβαιώσουν την ύπαρξη μιας κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς στον ευρωπαϊκό χώρο, που βασίζεται στην εδώ και αιώνες γλωσσική και πολιτισμική επαφή. Τα χρώματα με την εκφραστική τους δύναμη και τους ποικίλους συμβολισμούς τους μας συνδέουν με το παρελθόν αλλά και σηματοδοτούν το μέλλον των ευρωπαϊκών γλωσσών-πολιτισμών χάρη στις πολιτισμικές ανταλλαγές και αλληλεπιδράσεις.

Βιβλιογραφία

- Baranov & Dobrovol'skij 1996 – Баранов А. & Д. Добровольский. Идиоматичность и идиомы / Вопросы языкознания, № 5, 51-64.
- Berlin & Kay 1969 – Berlin B. & P. Kay: Basic Color Terms: Their Universality and Evolution. University of California Press, 1969.
- Biggam et al. 2011 – Biggam C., Hough C., Kay C. & Simmons D. (eds): New Directions in Colour Studies. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2011.
- Galisson 1984 – Galisson R.: Les expressions imagées. Les mots mode d'emploi. Paris : Clé international, 1984.
- Gross 1996 – Gross G.: Les expressions figées en français. Noms composés et autres locutions. Paris : Ophrys, 1996.
- Grzegorzczkova & Waszakowa 2000 – Grzegorzczkova R. & K. Waszakowa (eds.): Studia z semantyki porównawczej (nazwy barw, nazwy wymiarów, predykaty mentalne). Warszawa: UW, 2000.

- Θώμου 2005 – Θώμου Π.: Κριτήρια διάκρισης των λεξι(λογι)κών συνάψεων (lexical collocations) από τις στερεότυπες φράσεις (idioms) στις ρηματο-ονοματικές δομές. Πρακτικά του 6ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας, Τόμος Ι, 393-401. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2005. Διαθέσιμο στο: <http://goo.gl/KARHFe>
- MacLaury 1997 – MacLaury R.: Color and Cognition in Mesoamerica: Constructing Categories as Vantages. Austin: University of Texas, 1997.
- Markou 2013 – Марку Х.: Наблюдения върху устойчивите словосъчетания с прилагателни за цвят в българския и новогръцкия език. В: Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски” – Филология, том 51, кн. 1, сб. А. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 322–334.
- Μάρκου 2014 – Μάρκου Χ.: Φρασεολογικές μονάδες δηλωτικές χρώματος στην ελληνική, τη ρωσική και τη βουλγαρική. Στο Kotzoglou G., Nikolou K., Karantzola E., Fratzi K., Galantomos I., Georgalidou M., Kourti-Kazoullis V., Papadopoulou Ch. & Vlachou E. (eds): Selected papers of the 11th International Conference on Greek Linguistics, 998-1012. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2014. Διαθέσιμο στο: <http://goo.gl/BBDi05>
- Mogorrón 2008 – Mogorrón Huerta P.: Compréhension et traduction des locutions verbales. Meta : Journal des traducteurs 53 : 2, 244-252, Montréal : Les Presses de l'Université de Montréal, 2008.
- Μότσιου 2012 – Μότσιου, Ε.: Κατηγορίες πραγματολογικών φρασεολογισμών. Στο Z. Gavriilidou, A. Efthymiou, E. Thomadaki & P. Kambakis-Vougiouklis (eds): Selected papers of the 10th International Conference on Greek Linguistics, 960-964. Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, 2012. Διαθέσιμο στο: <http://goo.gl/gzwSNQ>
- Rakhillina 2010: Рахилина Е.В. Когнитивный анализ предметных имен: семантика и сочетаемость . Москва: Азбуковник.
- Steinvall 2002 – Steinvall A.: English colour terms in context. Umea: Umea Universitet, Institutionen för moderna språk, 2002. Διαθέσιμο στο: <http://goo.gl/80JHbH>
- Waszakowa 2000 – Waszakowa K.: Podstawowe nazwy barw i ich prototypowe odniesienia. Metodologia opisu porównawczego.” Στο Grzegorzycykowa R. & K. Waszakowa (eds): Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy

wymiarów. Predykaty mentalne. Część I, 17–28, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2000.

Wierzbicka 1990 – Wierzbicka, A.: Semantics of color terms: cultural and cognitive aspects. Cognitive linguistics, Vol. 1, № 1, 99-150, Berlin: De Gruyter Mouton, 1990.

Λεξικά-ιστοσελίδες

Βλαχόπουλος Σ.: Λεξικό των Ιδιωτισμών της Νέας Ελληνικής, Αθήνα: Κλειδάριθμος, 2007.

Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 1998.

Μπαμπινιώτης Γ.: Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, 2008 (Γ' έκδοση).

Corpus of Modern Greek. Russian Academy of Sciences: <http://web-corpora.net/GreekCorpus/>

Dictionnaire d'expressions idiomatiques français-portugais: http://www.cnrtl.fr/dictionnaires/expressions_idiomatiques/

1000 images sur le bout de la langue (français-espagnol-anglais): <http://expressions.ccdmd.qc.ca/>

Widespread idioms in Europe and beyond: <http://www.widespread-idioms.univ-trier.de/>